

Ärisaladuse kaitse Euroopa Liidu liikmesriikides

Kaasaja teadmispõhises majanduses on oluline, et õiguskord pakuks piisavalt kaitset olukordades, kus ettevõtja konfidentsiaalset teavet on kuritarvitatud. Selleks, et tagada intellektuaalomandiõiguste tõrgeteta toimimine siseturul, peetakse Euroopa Liidus oluliseks ka intellektuaalomandiõiguste naabervaldkondade, sealhulgas ärisaladuste kaitse efektiivsust. Seetõttu esitas Euroopa Komisjon 28. novembril 2013 direktiivi ettepaneku¹, mille eesmärk on ärisaladuse kaitse tõhustamine Euroopa Liidus.

Direktiivi ettepaneku formuleerimisele eelnes üldsusega konsulteerimine², mille raames paluti vastajatel anda hinnang ärisaladuse kaitse siseriiklikule tasemele. 28% vastanutest (106) leidis, et kaitse on nõrk; 23% (88) arvates on see kohane; 39% (152) pidas ärisaladuse kaitset tugevaks ning 10% (40) ei avaldanud selles küsimuses seisukohta. Kui aga keskenduda üksnes neile vastustele, mida andsid äriühingud ja teadusuuringutega tegelevad asutused (st need, keda ärisaladuse rikkumine kõige tõenäolisemalt kahjustab), siis on tulemus teistsugune: 48% vastanutest leidis, et ärisaladuste siseriiklik kaitse on nõrk. Neil 106 vastanul, kes pidasid siseriiklikku kaitset nõrgaks, paluti täpsustada, millist liikmesriiki nad silmas peavad. 68 korda mainiti Prantsusmaad; 18 liikmesriiki mainiti 15-24 korda (nende hulgas oli ka Eesti); Hispaaniat mainiti 11 korda ning 7 liikmesriiki (Saksamaa, Taani, Soome, Iirimaa, Malta, Portugal ja Rootsi) leidsid äramärkimist 4 või vähem korda. Sealhulgas esitati kõige vähem kriitikat Taani, Soome ja Rootsi kohta (märgiti vaid 1-2 korda).

Üldsusega konsulteerimise järel viidi Euroopa Komisjoni tellimusel läbi uuring ärisaladuste ja konfidentsiaalse äriteabe kohta siseturul³. Uuring näitas, et ärisaladuse kaitset reguleerivad seadused liikmesriikides erinevad olulisel määral. Seetõttu on ettevõtjatel teiste liikmesriikide süsteemidest raske aru saada ja neid kasutada, see aga pärsib äri- ja teaduspartnerite vahelist piirlest koostööd. Tuginedes mainitud uuringule ning direktiivi ettepaneku tausta selgitavale Komisjoni töödokumendile⁴ annab käesolev teemaleht lühiülevaate mõningatest olulisematest aspektidest, mis on tinginud Euroopa Komisjoni poolse initsiatiivi seoses ärisaladuste kaitsega.

Ärisaladuse mõiste ja olemus

Termin „ärisaladus“ ei ole universaalne. Sarnases või osaliselt kattavas tähenduses kasutatakse nii õiguskirjanduses kui liikmesriikide seadustes sageli ka näiteks väljendeid „konfidentsiaalne teave“, „(salajane) oskusteave“,

¹ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv milles käsitletakse avalikustamata oskusteabe ja äriteabe (ärisaladuste) ebaseadusliku omandamise, kasutamise ja avalikustamise vastast kaitset /* COM/2013/0813 final - 2013/0402 (COD); arvutivõrgus:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0813:FIN:ET:HTML>.

² Public consultation on the protection of business and research know-how; arvutivõrgus:

http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2012/trade-secrets_en.htm.

³ Baker & McKenzie (2013). Study on Trade Secrets and Confidential Business Information in the Internal Market. Studie carried out for the European Commission (MARKT/2011/128/D); arvutivõrgus:

http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/docs/trade-secrets/130711_final-study_en.pdf.

⁴ Commission staff working document. Impact assessment accompanying the document proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure. Brussels, 28.11.2013, SWD(2013) 471 final; arvutivõrgus:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2013:0471:FIN:EN:PDF>.

„avaldamata teave“ jms. Samuti ei ole võimalik välja tuua mingit ühest, kõikidele liikmesriikidele omast ärisaladuse definitsiooni. Mitmetes riikides (sh Eestis) puudub ärisaladuse legaaldefiniitsioon, mis kohalduks turuosaliste vahelistes suhetes. Seetõttu on Komisjoni initsiatiivi üks eesmärk sätestada EL liikmesriikides ühtne ärisaladuse definitsioon.

Direktiivi ettepanekus väljapakutud definitsioon järgib üks-üheselt intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu (TRIPS-leping)⁵ artikli 39 lõikes 2 sätestatut. Nimetatud sätte kohaselt peab isikutel olema võimalus takistada teabe avalikustamist, omandamist või kasutamist, kui:

- a) selline teave on saladus selles tähenduses, et see ei ole kogumis või üksikosade täpses paigutuses ja kokkupanus üldteada või kergesti kättesaadav isikutele ringkondades, kes tavaliselt kõnesolevat laadi teabega tegelevad;
- b) sellel teabel on kaubanduslik väärtus tema salajasuse tõttu;
- c) selle teabe üle seaduslikku kontrolli omav isik on asjaoludest lähtuvalt võtnud vajalikke meetmeid, et hoida seda salajas.

„Ärisaladuse“ keskne tunnus on seega selle salajasus. Just antud tunnusele tugineb arusaam sellest, mida tuleks pidada ärisaladuse rikkumiseks (kuritarvitamiseks): selleks on teabe omandamine, kasutamine ja avalikustamine ilma teabe omaja nõusolekuta.

Traditsioonilisse intellektuaalse omandi õiguste süsteemi on ärisaladusi raske paigutada, sest ärisaladus ise võib sageli olla erinevat tüüpi tehnilise ja ärilise teabe kombinatsioon. Teine ärisaladuse erisus seisneb selles, et kui intellektuaalne omand tähendab isiku ainuõigust seoses õiguste objektiga (näiteks patendiomanikul on ainuõigus kasutada patentset leiutist ning keelata kõigil teistel selle kasutamine), siis ärisaladuse puhul on teisiti: selle peamine väärtus seisneb teabe salajasuses. Kui teave on juba avalikuks saanud, siis ei ole seda võimalik mingi ainuõiguse kaudu kaitsta. Erinevalt ärisaladustest on intellektuaalomandiõiguste kaitse tähtajaline, sõltudes konkreetsest intellektuaalse omandi liigist.

Ärisaladuse kaitse õiguslik raamistik Euroopa Liidu liikmesriikides

Ärisaladuste „sobimatus“ traditsiooniliste intellektuaalse omandi õiguse liikidega tingib selle, et küsimuses, millise õigusharu normide kaudu ärisaladuse kaitse realiseerub, valitsevad EL liikmesriikide vahel märkimisväärsed erinevused. Enamik liikmesriike kohaldab ärisaladuse kaitseks nii eraõiguslikke kui ka karistusõiguslikke norme.

Eraõiguslike sätete eesmärk on reeglina kahjustatud isiku (st ärisaladuse omaja) asetamine olukorda, milles ta oleks olnud, kui tema ärisaladust poleks kuritarvitatud. See eesmärk saavutatakse kahjustatud isikule asjakohase kompensatsiooni väljamõistmise kaudu. Sõltuvalt liikmesriigist kohaldatakse sellele lisaks või selle asemel põhimõtet, et teise isiku rikkumine ei tohi olla tulus, st et rikkuja peab välja andma selle, mis ta rikkumise tulemusena sai. Rootsi on ainus EL liikmesriik, kus ärisaladuse kaitse on reguleeritud eraldi seadusega. Itaalias ja Portugalis sisalduvad ärisaladusi puudutavad sätted tööstusomandit reguleerivates seadustikes (samas ei loeta ärisaladust siiski intellektuaalse omandi liigiks). Teistes liikmesriikides (sh Eesti) on ärisaladuse kaitse küsimused hõlmatud konkurentsiõigusega, mida täiendab lepinguväliste võlasuhete õigus. On ka selliseid liikmesriike, kus ärisaladust seaduse tasandil ei reguleeritagi. Sellisel juhul tuletatakse ärisaladuse kaitse õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise (deliktiõiguse) üldpõhimõtetest. Inglise ja liri õiguses on ärisaladuse rikkumisest tuleneva vastutuse põhimõtted välja kujunenud kohtupraktikas.

Karistusõiguslike normide eesmärk on õigusvastase käitumise sanktsioneerimine ning sellega kaasneb suurem preventiivne toime. Õiguskaitsevahendeid, mille eesmärk on ärisaladuse rikkumisega kaasnevate tagajärgede kõrvaldamine, saab kohaldada lisaks karistusõiguslikele normidele.

⁵ Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) asutamislepingu lisa 1C: Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping, RT II 1999, 22, 123.

Tabel 1. Ärisaladuse kaitse õiguslik raamistik EL liikmesriikides võrrelduna Jaapani, Šveitsi ja USA-ga

Riik	Eraldi seadus	Konkurentsiõigus		IO õigus	Tsiviil-koodeks	Töö-õigus	Lepingu-õigus	Karistus-õigus	Delikti-õigus	Üldine saladuse hoidmise kohustus	Muu
		Eraõigus	Karistus-õigus								
Austria		X	X	X		X		X			X
Belgia		X			X	X	X	X	X		
Bulgaaria		X			X	X					X
Küpros			X				X	X			X
Tšehhi V		X	X					X			
Taani		X	X			X*		X			
Eesti		X				X		X			
Soome		X	X			X		X			X
Prantsusmaa				X	X	X	X	X	X		
Saksamaa			X			X		X			X
Kreeka		X	X	X	X	X		X	X		X
Ungari		X		X	X	X	X				
Iirimaa							X		X	X	
Itaalia		X		X	X	X		X			
Läti		X	X			X		X	X		X
Leedu		X			X	X		X			
Luksemburg		X						X	X		
Malta					X		X				
Holland			X		X	X		X	X		
Poola		X	X		X	X		X			
Portugal				X		X		X			
Rumeenia		X	X	X	X	X		X			X
Slovakkia		X				X		X			
Sloveenia		X				X	X	X			
Hispaania		X		X		X		X			X
Rootsi	X							X			X
Ühendkuningriik							X		X	X	
Jaapan		X	X	X				X			
Šveits		X	X	X	X	X	X	X	X		X
USA	X	X		X		X	X	X	X**	X	

* seoses patendi ja kasuliku mudeliga

** mõnedes osariikides

Allikas: Baker & McKenzie (2013), uuring ärisaladuste ja konfidentsiaalse äriteabe kohta siseturul, lk 23.

Ärisaladuse rikkumise peamised tagajärjed ettevõtja jaoks

Ärisaladuste ja konfidentsiaalse teabe kohta tehtud uuringus käsitleti ka seda, millised on ärisaladuse kuritarvitamise tagajärjed ettevõtjate seisukohast vaadatuna. Selleks paluti küsitletud ettevõtjatel nimetada üks või mitu negatiivset tagajärge, mis kaasnevad ärisaladuse rikkumisega. Enim (56,4%) toodi välja klientide ja turuosa kaotust, sisejuurdluse kulusid (43,6%), ärisaladuse kaitse meetmete tõhustamise kulutusi (35%) ja kohtuvaidluses kokkuleppe saavutamiseks tehtavaid kulutusi (33,6%). Lisaks nimetati ka kohtuvaidlusteks tehtavaid kulutusi üldiselt (30,7%).

Ärisaladuse rikkumise korral kohaldatavad õiguskaitsevahendid

Ettevõtja jaoks, kelle ärisaladust on kuritarvitatud, on olulisim küsimus, kas õiguslik regulatsioon võimaldab kõrvaldada rikkumise tagajärjed. Ettevõtja tehtud kulutused ning klientide kaotus on reeglina käsitletavad kahjuna, mille hüvitamist on ettevõtjal võimalik nõuda. Teisalt ei pruugi kahju hüvitamisest üksi veel piisata. Näiteks on kahjustatud isik üsna tõenäoliselt huvitatud ka sellest, et ärisaladust kuritarvitades toodetud kaubad ei jääks turule ringlema ning rikkujale jätkuvalt kasumit tooma. Preventiivse mõju saavutamiseks kohaldatakse mõnes EL liikmesriigis õiguskaitsevahendina ka ärisaladuse rikkuja nime avalikustamist ning avalikes huvides kasutamiseks mõeldud lisahüvitisi (eraõiguslikke trahve).

Tabel 2. Eraõiguslikud õiguskaitsevahendid EL liikmesriikides võrrelduna Jaapani, Šveitsi ja USA-ga

Riik	Ärisaladust rikkuva tegevuse keelamine	Kaupade tagastamine või hävitamine	Kaupade arestimine	Kaupade turult kõrvaldamine	Kahju hüvitamine	Muu hüvitis	Kohtuotsuse avalikustamine
Austria	X	X			X		
Belgia	X	X	X	X	X		X
Bulgaaria	X				X		X
Küpros	X				X		
Tšehhi V	X	X	X	X	X		X
Taani	X	X	X	X	X		X
Eesti	X				X		
Soome	X				X		X
Prantsusmaa	X	X	X	X	X		X
Saksamaa	X	X			X		
Kreeka	X		X	X	X		
Ungari	X	X	X	X	X	X	X
Iirimaa	X	X			X		
Itaalia	X	X	X	X	X		X
Läti	X	X	X	X	X		
Leedu	X	X	X	X	X		
Luksemburg	X				X		X
Malta	X				X		
Holland	X	X	X	X	X		X
Poola	X	X	X	X	X	X	X
Portugal	X	X	X	X	X		X
Rumeenia	X	X		X	X		X
Slovakkia	X	X	X	X	X		X
Slovenia	X	X	X		X		
Hispaania	X	X	X	X	X		X
Rootsi	X	X	X		X		
Ühendkuningriik	X	X	X		X		X
Jaapan	X	X	X	X	X	X	X
Šveits	X	X	X	X	X		X
USA	X	X	X	X	X		X

Allikas: Baker & McKenzie (2013), uuring ärisaladuste ja konfidentsiaalse äriteabe kohta siseturul, lk 29-30.

Age Värv

nõunik

age.varv@riigikogu.ee

Õigus- ja analüüsiakond on Riigikogu struktuuriüksus, mis nõustab rahvaesindajaid ja nende heaks töötavaid ametnikke. Käesolev informatsioon on koostatud osakonna algatusel. Autorid on valmis arutlema huvilistega töö sisu üle. Kõik kommentaarid on teretulnud.